The Sunday Times bestseleris

Dr. Richard Shepherd

Ne sava mirtimi

TEISMO MEDICINOS PATOLOGO UŽRAŠAI

BALTO

Dr. Richard
Shepherd

Ne sava mirtimi

Iš anglų kalbos vertė
VITA DAUGĖLIENĖ

BALTO
Vilnius, 2022

1

Priekyje debesys. Vieni plyti virš manęs it snieguoti kalnai, kiti tįsta dangumi it ilgi miegantys milžinai. Šturvalą kryptelėjau taip švelniai, kad lėktuvui pakrypus žemyn ir kairėn pasirodė, tarsi valdyčiau jį ne įranga, o mintimis. O štai ir horizontas. Keistas draugas: visada driekiasi tarp dangaus ir žemės – nepasiekiamas, nepaliečiamas.

Apačioje plytėjo Šiaurės žemakalniai, jų kalvos ir daubos keistai priminė žmogaus kūno linkius. Štai ir tarp jų įsirėžusi autostrada, kuria it žvilgančios žuvytės siuva mašinos. Praskridus M4 magistralę, peizažas ėmė žemėti link vandens, link upės su daugybe intakų.

O štai ir miestas – centre it širdis stovi raudonų plytų pastatai, o iš jo driekiasi šviesesniais, šiuolaikiškesniais namais apstatytos gatvės.

Nurijau seiles.

Akyse miestas pradėjo lietis. Pamirksėjau.

Čia kas, žemės drebėjimas?

Miesto spalvos susiliejo, pastatai sumirguliavo it akmenėliai ant upės dugno, lyg žvelgtum pro tekantį vandenį.

Kokios nors neįprastos oro srovės?

Na, ne. Miestas bangavo pagal mano jauseną, lyg pykinimą... tik grėsmingiau.

Pamirksėjau dar stipriau, ranka suspaudžiau šturvalą, tarsi to jausmo galėčiau atsikratyti pakeitęs aukštį ar kryptį. Deja, negerumas kilo iš kažkur giliai ir su tokia jėga, kad net užgniaužė kvapą.

Aš esu nuovokus ir praktiškas žmogus, tad ėmiau ieškoti protingo logiško paaiškinimo. Ką valgiau pusryčiams? Skrebutį? Nekaltas maistas, juo niekaip nepaaiškinsi staiga kilusio blogumo. Jei tai ne pykinimas, tada kas? Pasijutau kažkoks nelaimingas ir... pajutau grėsmę, tarsi tuoj nutiks kažkas baisaus. Net kilo paskata ką nors tokio padaryti.

Galvon šovė absurdiška neracionali mintis: o jei taip iššokus iš lėktuvo?

Teko kaip reikiant susiimti, kad likčiau savo vietoje, kad kvėpuočiau, mirksėčiau ir valdyčiau lėktuvą. Kad vėl grįžčiau į normalią būseną.

Tada pažvelgiau į navigaciją. Perskaičiau: Hangerfordas.

Senų raudonų plytų pastatų centras. Hangerfordas. Tai jį supa pilkos gatvės ir sporto aikštynai. Hangerfordas.

Praskridus miestą, jį pakeitė vešli *Savernake* miško augalija. Miško žaluma man padėjo pamažu atsigauti, tarsi eičiau per patį mišką ir mėgaučiausi jo lapijos pavėsiu. Širdis vis dar smarkiau plakė dėl praeityje patirto košmaro. Kas ten tada buvo? Man jau daugiau nei 60 metų. Esu teismo medicinos patologas, atlikęs per 20 000 skrodimų. Šįsyk pirmą kartą per visą savo karjerą įtariau, kad man taip emociškai atsiliepia darbas su žmonių lavonais: apirusiais ir iškastais iš po žemių; suniokotais ligų, nusikaltimų, žudynių, sprogimų ir masinių katastrofų.

Panikos priepuoliu to nevadinkime, tačiau tas potyris mane sukrėtė ir privertė užduoti sau vieną kitą klausimą. Gal kreiptis į psichologą ar net psichiatrą? O svarbiausia, gal jau gana dirbti šį darbą?

2

Liūdnai pagarsėjusios Hangerfordo žudynės tapo pirmuoju stambesniu mano, kaip teismo medicinos patologo, darbu, lyg tyčia tekusiu pačioje karjeros pradžioje. Tada buvau jaunas ir entuziastingas, o reikiamos kvalifikacijos siekiau daug metų. Daugybę metų mokiausi siauros specializacijos – ji išėjo toli už įprastinių anatomijos ir patologijos studijų ribų. Turiu pripažinti: valandų valandas per mikroskopą spoksoti į vos įžvelgiamus ląstelių pokyčius man buvo įgrisę tiek, kad jau ruošiausi viską mesti. Įkvėpimo neretai tekdavo ieškoti savo teismo medicinos mentoriaus dr. Rufuso Cromptono kabinete. Šis leisdavo man skaityti savo bylas ir žiūrinėti jo nagrinėjamų atvejų nuotraukas, tad kartais įsijautęs užsisėdėdavau pas jį iki išnaktų. Per tą laiką ir prisimindavau, dėl ko visa tai darau.

Galiausiai įgijau reikiamą kvalifikaciją. Netrukus įsidarbinau Gajaus ligoninės teismo medicinos skyriuje po garsiausio to meto Jungtinės Karalystės patologo dr. Iaino Westo sparneliu.

Tais laikais, XX a. 9-ojo dešimtmečio pabaigoje, patologai buvo prilyginami aukštesniesiems policijos pareigūnams ir puikavosi daug geriančių ir riebiai kalbančių alfa patinų įvaizdžiu. Dirbusieji taip reikalingą ir toli gražu ne kiekvienam pakeliamą darbą vaikščiodavo itin išdidžiai – Iainas taip ir darė. Jis buvo charizmatiškas žmogus, puikus patologas, o ant liudytojų pakylos virsdavo tikru buliumi, nebijojusiu suremti ragų su advokatais. Jis mokėjo gerti, vilioti moteris, o įdomių jo pasakojimų barų lankytojai

klausydavosi net išsižioję. Nors šiaip buvau gana drovus, jau kone įtikėjau tapęs visuomenėje gerbiamu žmogumi – kol nesupratau tapęs Iaino Joneliu kvaileliu. Jis it kokia žvaigždė reikšdavosi Londono baruose, o aš stovėdavau su jį dievinančiais klausytojais Iaino šešėlyje, retai kada išdrįsdamas įterpti savo trigrašį; o gal tiesiog nesugalvodavau, ką čia gero pasakius, ir sumąstydavau jau gerokai po laiko.

Iainas buvo skyriaus vadovas, tad, aišku, ir geriausias specialistas. Hangerfordo žudynės tapo garsia nacionaline katastrofa ir asmenine to miestuko gyventojų tragedija, ypač tiesiogiai jos paliestų šeimų. Įprastinėmis aplinkybėmis į tokį įvykį būtų išskubėjęs pats viršininkas Iainas, bet tada buvo rugpjūčio vidurys, jis atostogavo, tad į iškvietimą išvykau aš.

Po darbo važiuojant namo supypsėjo pranešimų gaviklis. Dabar sunku įsivaizduoti, kad kažkada mobiliųjų telefonų nebuvo, tačiau 1987 m. apie tai, kad turiu kuo skubiau perskambinti, man pranešdavo tik pranešimo gaviklio signalas. Įjungiau radiją – gal per jį išgirsiu kokių karštų naujienų? Taip ir buvo.

Per vieną menkai žinomą Berkšyro miestelį, kurio nebuvau nei matęs, nei girdėjęs, prasiautė ginkluotas užpuolikas. Jis žudė visus iš eilės, pradėdamas nuo *Savernake* miško ir judėdamas link Hangerfordo miestelio centro. Čia įbėgo į mokyklos pastatą, kuriame jį apsupo policija. Policininkai įkalbinėjo jį pasiduoti. Reporterių teigimu, jis galėjo nušauti apie dešimt žmonių, tačiau mieste buvo paskelbta savotiška komendanto valanda, tad tikslaus skaičiaus sužinoti nebuvo kaip.

Parvažiavau namo – tuo metu gyvenau dailiame namelyje Saryje. Buvau laimingai vedęs, turėjome auklę, sode žaidė du maži vaikučiai – tai kaip diena ir naktis skyrėsi nuo tų namų, kuriuose lankydavausi dėl įvykdytų žmogžudysčių. Žinojau, kad tądien

žmona Jenė veikiausiai dar nebus grįžusi, nes buvo išvažiavus į mokslus.

Įėjau per priekines duris, paleidau auklę ir nudrožiau tiesiai prie telefono. Sužinojau pačią naujausią informaciją ir su policijos pareigūnais bei tyrėjais aptariau, ar man šįvakar reikia atvažiuoti į Hangerfordą. Jie sakė, kad reikia. Prižadėjau išvykti, kai tik grįš žmona.

Įsijungiau radiją ir ruošdamas vaikams arbatą klausiausi paskutinių Hangerfordo naujienų. Tada juos numaudžiau, paskaičiau pasaką ir suguldžiau į lovas.

– Saldžių sapnų, – palinkėjau kaip visada.

Buvau rūpestingas tėvas ir pirmiausia galvojau apie vaikus; bet kartu buvau ir teismo medicinos ekspertas, tad man knietėjo šokti į mašiną ir išvysti, kas vyksta stambiausioje per mano trumpą profesinę karjerą byloje. Jenei įžengus į namus, teismo medicinos ekspertas galutinai paėmė viršų. Atsisveikindamas pabučiavau žmoną ir išbėgau pro duris.

Kriminalistai nurodė 14-ajame išvažiavime išsukti iš M4 magistralės ir šalikelėje sulaukti policijos palydos. Netrukus pasirodė policijos automobilis, ir į mane sužiuro du rūstūs veidai. Sveikintis niekas nė nesiruošė.

– Dr. Shepherdas? – paklausė.

Linktelėjau.

– Sekite paskui mus.

Aišku, visą kelią klausiausi radijo ir jau žinojau, kad žudikas nebegyvas. Tai buvo 27-erių Michaelas Ryanas, kuris dėl niekam nesuprantamų priežasčių prasiautė pro Hangerfordą ginkluotas dviem pusiau automatiniais šautuvais ir *Beretta* pistoletu. Jis jau buvo nebegyvas – arba nusišovė pats, arba jam padėjo snaiperis. Žurnalistų į miestą neleido, sužeistuosius nuvežė į ligoninę, o gyventojai užsirakinę sėdėjo namuose, tad mieste buvo matyti tik policija ir lavonai.

Pravažiavus policijos kordoną, toliau paskui labai lėtai važiuojančią policijos mašiną sekiau šiurpiai tuščiomis miesto gatvėmis. Ilgi paskutiniai vasaros saulėlydžio spinduliai vaiduoklišką miestą užliejo švelnia šilta šviesa. Visi, kas gyvas, tūnojo namuose, tačiau languose nesimatė nė gyvos dvasios. Nevažiavo jokia mašina – tik mūsiškės. Nesulojo nė vienas šuo, o gėlių lysvėmis nepratipeno nė viena katė. Tylėjo net paukščiai.

Sukinėdamiesi priemiesčiais pravažiavome šalikelėje pakrypusį raudoną *Renault.* Ant vairo gulėjo užgriuvęs moters kūnas. Įvažiavus į pietinę miesto dalį, kairėje išvydau smilkstančius Ryano namo griuvėsius. Kelias buvo užtvertas. Patrulinio automobilio sėdynėje gulėjo policijos pareigūno kūnas be gyvybės ženklų. Automobilis buvo suvarpytas kulkų. Į jį buvo atsitrenkusi mėlyna *Toyota,* joje irgi tįsojo negyvas vairuotojas.

Prie kiemo vartelių kraujo klane gulėjo vidutinio amžiaus vyriškis. Ant kelio kniūbsčia tįsojo negyva pagyvenusi moteris. Pagal žinių pranešimus supratau, kad ji bus Ryano motina. Moteris gulėjo prie savo smilkstančio namo. Toliau ant šaligatvio gulėjo vyriškis su šuns pavadėliu rankoje. Jau beveik sutemo, ir tą rugpjūčio vakarą iš vienos pusės kasdieniu gyvenimu alsuojančios gatvės, o iš kitos atsitiktinai nužudyti žmonės atrodė kone nerealiai. Anglijoje nieko panašaus dar nebuvo.

Sustojome prie policijos nuovados. Trinktelėjo mano, paskui policijos automobilio durys, ir Hangerfordą vėl apgaubė, ne, prislėgė tyla. Panašią po košmaro stojusią tylą išgirsiu tik po kelerių metų. Paprastai žmogžudystės vietoje kaip tik būna daug sujudimo: siuva uniformuoti pareigūnai, detektyvai, kriminalistai – žmonės šiurena popieriais, fotografuoja, kalba telefonu, saugo duris. O po tos dienos įvykių Hangerfordas sustingo it kūnas po mirties.

Policijos nuovada labiau panėšėjo į policijos namą: joje vyko remontas, ant grindų mėtėsi gabalai tinko, visur kabojo laidai. Veikiausiai su manimi sveikinosi, veikiausiai spaudžiau rankas, tačiau žvelgiant atgal atrodo, kad visi formalumai vyko mirtinoje tyloje.

Netrukus visai sutemo. Policijos automobiliu mane vežė į mokyklą, kurioje buvo užsibarikadavęs, o vėliau nusišovė Michaelas Ryanas.

Labai lėtai šliaužiant tuštutėle gatve, automobilio šviesos apšvietė sudaužytą automobilį, kuriame aiškiai matėsi vairuotojas be gyvybės ženklų. Vėl išlipau iš mašinos jo apžiūrėti. Prožektoriumi paeiliui apšviečiau pėdas, viršutinę kūno dalį ir galvą. Na, dėl mirties priežasties jokių abejonių nekilo – veide žiojėjo šautinė žaizda.

Sustojome prie kito automobilio, tada dar prie kelių. Visi žuvusieji buvo vienaip ar kitaip nušauti: vieni vienu šūviu, kiti tiesiog suvarpyti kulkų.

Greta neatsitraukdami stovėjo tralai, laukdami, kol policija baigs pildyti dokumentus ir iškels kūnus, o jie galės nutempti sudaužytas mašinas. Pasisukau į pareigūną, sėdintį prie vairo. Mano balsas perskrodė tylą it dūžtantis stiklas:

– Daugiau kūnų įvykio vietoje man apžiūrinėti nėra prasmės. Nėra jokios abejonės, kaip jie žuvo, – viską aprašysiu skrosdamas.

– Dar reikia apžiūrėti Ryaną, – atsakė šis. Linktelėjau.

Johno O'Gaunto mokykloje policijos pareigūnų buvo kur kas daugiau.

Vos įėjus man nupasakojo padėtį:

– Jis mums sakė turintis bombą. Ryano dar neapieškojome, nes bijome, kad jį pajudinus ši nesprogtų; bet reikia, kad dabar žudiką apžiūrėtumėte jūs ir patvirtintumėte jo mirties faktą, na, jei mums apieškant jis išlėktų į orą. Gerai?

– Gerai.

– Patarčiau jo nejudinti, sere.

– Gerai.

– Ar reikia šarvuotos liemenės?

Atsisakiau. Liemenė skirta kulkoms sulaikyti, o prie pat bombos menkai tepadės. Be to, Ryano judinti nė neketinau.

Užlipome laiptais į viršų. Ach, tas guminis mokyklos kvapas! Atidaręs klasės duris, išvydau suolus: dalis buvo išstumdyta, bet dauguma taip ir tebestovėjo lygiomis eilėmis. Sienos nukabinėtos paveikslais ir schemomis. Būtų klasė kaip klasė, jei priekyje prie lentos sėdomis nesmurksotų kūnas į sieną atremta nugara.

Žudikas vilkėjo žalią striukę – sakytum, grįžo iš medžioklės, jei ne šautinė žaizda galvoje. Dešinė ranka gulėjo ant kelių, Joje buvo *Beretta* pistoletas.

Palinkęs prie jo girdėjau patyliukais išeinančius policininkus. Išgirdau už nugaros uždaromas duris. Iš už jų per raciją išgirdau pranešimą: „Pradedam."

Klasėje likau vienas su didžiausią Jungtinėje Karalystėje masinę žmogžudystę įvykdžiusiu žudiku, galimai turėjusiu bombą. Rinktis tokią profesiją mane paskatino teismo medicinos korifėjaus profesoriaus Keitho Simpsono knygos. Tik nepamenu, kad jis būtų aprašęs ką nors panašaus.

Kiekviena kūno ląstele jaučiau, kas dedasi aplink mane: girdėjau tylius garsus už durų, o nuo lauko žibintų šviesos ant lubų kryžiavosi tamsūs šešėliai. Mačiau siaurą savo prožektoriaus spindulį, užuodžiau klasėje tvyrantį kreidos ir prakaito kvapą, keistai sumišusį dar ir su kraujo kvapu. Perėjau patalpą, neatitraukdamas akių nuo kampe sėdinčio kūno. Priėjęs priklaupiau, norėdamas apžiūrėti. Tądien tokią daugybę žmonių pražudęs ginklas buvo nukreiptas tiesiai į mane.

Michaelas Ryanas nusišovė į dešinį smilkinį. Kulka perskrodė galvą ir išskrido per kitą smilkinį. Ją jau išeidamas išvydau įstrigusią klasės lentoje.

Išėjęs informavau pareigūnus, kad jokių paslėptų laidų nėra, o mirties priežastis – tipiška savižudžio šautinė žaizda dešiniame smilkinyje.

Išvažiavęs į magistralę ir pradžiugęs, kad ištrūkau iš tos mirtimi alsuojančios vietos, spustelėjau greičio pedalą. Deja, Hangerfordo tyla tarsi prasiskverbė į automobilį ir dabar važiavo drauge su manimi it didžiulis nekviestas bendrakeleivis. Ūmai man prieš akis visu baisumu iškilo košmariški tos dienos vaizdai. Apėmė siaubas dėl to, kas ten įvyko. Sustojau avarinėje juostoje ir be amo likau sėdėti tamsioje mašinoje, pro šalį skriejant kitų automobilių šviesoms.

Atsipeikėjau tik išgirdęs beldimą į lango stiklą – išvydau paskui mane sustojusį policijos automobilį.

– Atsiprašau, sere. Jums viskas gerai?

Paaiškinau, kas aš toks ir kur buvau. Pareigūnas linktelėjo, gręždamas mane žvilgsniu ir galvodamas, patikėti manimi ar ne.

– Turiu minutėlę atsikvėpti ir važiuosiu toliau, – tariau.

Policijos pareigūnai žino, ką reiškia iš darbo važiuoti namo. Jis vėl linktelėjo ir grįžo į savo automobilį – aišku, bus patikrinęs ir mano pasakojimą. Po kelių minučių susivokiau, kad Hangerfordas liko man už nugaros, o priekyje laukė namai. Mirktelėjau šviesomis ir atsisveikindamas pamojavau policininkui, o tada vėl įsiliejau į judrų mašinų srautą. Policijos automobilis pajudėjo iš paskos, paslaugiai mane kiek palydėjo, paskui atsitolino ir išsuko iš magistralės. Toliau kelionę tęsiau vienas.

Grįžus vaikai jau gulėjo lovose, o Jenė svetainėje žiūrėjo televizorių.

– Žinau, kur buvai, – tarė. – Ar buvo labai baisu?

O taip, bet jos akivaizdoje tik truktelėjau pečiais ir atsisukau nugara, kad žmona nematytų mano veido. Panūdau išjungti televizorių su visais jo Hangerfordo įvykius karštai ir skubiai aptarinėjančiais reporteriais – manęs tai jau nebejaudino. Ten buvo beatodairiškai nužudyti savo kasdienius reikalus tvarkę vyrai ir moterys. Tie reikalai jiems irgi atrodė svarbūs ir neatidėliotini, kol jų staiga nenutraukė. Dabar jiems jau niekas nesvarbu ir skubėti nereikia.

Iki išnaktų sėdėjau prie telefono, organizuodamas daugybę rytoj laukiančių skrodimų. Norėjau padėti policijai atkurti kiekvienos mirties aplinkybes bei, pridėjus dar ir liudininkų parodymus, atsekti visus Ryano žingsnius. Atkurti įvykių seką yra svarbu: tai daug ką reiškia ir tiems, ką įvykiai palietė tiesiogiai, ir plačiajam pasauliui. Kaip žmonės jaučiame poreikį sužinoti ir dėl ko ištiko viena ar kita mirtis, ir apie mirtį apskritai.

Kitą rytą atlikau kelias įprastas autopsijas: Vestminsterio morge skrodžiau mirusius girtuoklius, narkomanus ir ištiktuosius infarkto. Kolegoms vis klausinėjant manęs Hangerfordo žudynių detalių, to miesto policija į Redingo karališkąją Berkšyro ligoninę gabeno paskutinius kūnus. Atvykus apie 14 val. mane sutiko darbuotojai. Susipažinome kaip ir įprasta mūsų darbe – prie puodelio arbatos. Užplikyta arbata yra tiesiog būtinas lavoninės atributas, kurios išgerti prieš skrodimą yra ir teisė, ir pareiga.

Staiga atsilapojo durys ir įsiveržė Pamė Derby. Patalpoje kilo sujudimas. Pamė buvo mūsų mažutė, bet labai svarbi sekretorė.

– Taaip! – tarė.

Ji visada elgdavosi kaip viršininkė, o dabar ypač. Du nepatenkinti lavoninės padėjėjai iš paskos tįsė jos kompiuterį.